

Література

1. Ткачук Л. М. Економіко-організаційні фактори забезпечення якості на промислових підприємствах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук : спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами» / Л. М.Ткачук. – Хмельницький, 2010. – 17 с.
2. Управление качеством : учебное пособие / [Д. П. Лойко, О. В. Вотчениковой, А. П. Удовиченко, М. А. Котляр]. – 2-е изд. – Л. : Магнолия, 2010. – С. 237–240.
3. Горюнова К. А. Особливості впровадження концепції управління якістю на підприємствах сфери послуг / К. А. Горюнова // Вісник Донецького університету економіки та права. – 2011. – № 2. – С. 163–167.
4. Сільченко І. А. Методи управління нововведеннями на промислових підприємствах / І. А. Сільченко // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2011. – № 1(5). – С. 54–57.
5. Писаренко Б. А. Управління інноваційним розвитком підприємств / Б. А. Писаренко, Н. Б. Проценко // Вісник економічної науки України. – Житомир, 2010. – № 1. – С. 81–85.
6. Пожуєва Т. О. Інноваційна стратегія підприємства в сучасних умовах / Т. О. Пожуєва // Вісник економічної науки України. – Запоріжжя, 2010. – № 1. – С. 163–167.
7. Аكوпова В. Г. Системний підхід як методологічна основа організаційно-економічного механізму управління якістю послуг/продукції / В. Г. Аكوпова // Вісник ЖДТУ. – 2010. – № 3 (53). – С. 220–222.
8. Пархоменко В. М. Підходи до організації системи управління якістю: обліковий вимір / В. М. Пархоменко // Вісник ЖДТУ. – 2010. – № 2 (52). – С. 51–56.

Надійшла 17.08.2011

УДК 338.4

О. Ю. ШУМЕЙКО

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

ОБҐРУНТУВАННЯ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ ЗЕРНОВИРОБНИЦТВА АГРАРНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ ПОЛТАВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

У статті на базі статистичних даних досліджено процеси розвитку зерновиробництва в Полтавській обл. Прослідковано зв'язок витрат на 1 га з урожайністю зернових культур. Визначені основні напрямки інтенсифікації виробництва зернових культур у Полтавській області.

In article on the basis of the statistical data developments grain production in Poltava region are investigated. Communication of expenses for 1 hectare with productivity of grain crops is tracked. Certain basic directions of an intensification grain crops production in Poltava region.

Ключові слова: розвиток аграрних підприємств, ефективність виробництва зернових культур, інтенсифікація зерновиробництва.

Вступ. Зерновиробництво – одна із стратегічних галузей агропромислового комплексу України, оскільки зерно і продукти його переробки – життєво необхідні види продукції, від яких в значній мірі залежить добробут громадян, економічний, соціальний та політичний клімат суспільства, внутрішнє й зовнішнє становище держави, ступень її участі в міжнародному співробітництві. Полтавська область завжди займала лідируючі позиції щодо валового збору зерна та зернобобових у країні, однак дослідження ефективності діяльності окремих зерновиробників та галузі в цілому свідчить про значне відставання від західноєвропейського рівня. У сучасних умовах серед багатьох проблем аграрної економіки як на національному так і на регіональному рівні перше місце посідає проблема розвитку підприємств на основі всебічної інтенсифікації виробництва і тому є актуальною для дослідження. Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що у вітчизняній науці і практиці цей напрям розглядається багатьма науковцями, зокрема, В.Г. Андрійчуком, О.А. Бугуцьким, М.Ю. Коденською, В.О. Компанієм, Ї.Г. Кушніром, П.М. Макаренком, І.Г. Миколенко, С.В. Мочерним, О.П. Шевченко, А.Т. Опрею, І.В. Поповича, П.Т. Саблука, А.М. Стельмашука, О.М. Шпичака, Г.В. Черевка, О.П. Червінської та ін. Однак багато аспектів означеного питання ще являються недостатньо дослідженими і не знайшли свого практичного вирішення.

Постановка завдання. Підвищення рівня інтенсифікації виробництва зерна є важливішим завданням, від вирішення якого на державному та на регіональному рівні залежить забезпечення успішного розвитку агропромислового комплексу та подолання кризового стану в країні. Метою цієї статті є дослідження тенденції у процесах нарощування обсягів зерновиробництва у Полтавському регіоні та визначення шляхів підвищення його ефективності.

Результати дослідження. Економічне зростання та інтенсифікація зерновиробництва як невід'ємні складові сучасної економіки сільського господарства, тісно пов'язані між собою. Змістом економічного зростання є забезпечення стабільності і нарощування обсягів виробництва високоякісної продукції з одночасним підвищенням його ефективності. Збільшення кінцевого продукту і доходу можна одержати шляхом або залучення більшого обсягу виробничих ресурсів, або продуктивнішого їх використання. Якщо

приріст продукції підприємство одержує завдяки підвищенню ефективності використання авансованого капіталу, то в ньому сформувався інтенсивний тип розвитку. Екстенсивний тип розвитку має місце, якщо приріст продукції отримують лише за рахунок додаткових вкладень і виправданий тоді, коли підприємству необхідно в короткі строки збільшити обсяги виробництва. При змішаному типі інтенсифікації спостерігається переплетення екстенсивного і інтенсивного шляхів розвитку виробництва.

Головний напрямком економічного зростання – інтенсифікація виробництва являє собою комплексний, багатофакторний процес застосування ефективних і екологічно безпечних засобів та технологій, заснованих на досягненнях науково-технічного прогресу, використанні більш досконалих форм організації і оплати праці, управління та ефективних ринкових відносин. Приріст виробництва, таким чином, забезпечується за рахунок застосування більш досконалих факторів виробництва та підвищення їхньої продуктивності. Сформований у підприємствах тип відтворення впливає на результати виробництва і найважливіші характеристики відтворювального процесу, отже, і на можливості подальшого прискорення темпів економічного зростання.

Дослідження розробок провідних економістів, що вивчають проблеми інтенсифікації аграрного виробництва, дозволяє висновувати, що, інтенсивність включає в себе дві складові: матеріально-речову і результативну [1, 2]. При вивченні процесів інтенсифікації зерновиробництва використовуються показники матеріально-речової складової інтенсивності (вартість авансованого капіталу на 1 га посівних площ, витрати виробництва на 1 га посівних площ, інтегральний показник інтенсивності використання землі, питома вага інтенсивних культур у структурі посівних площ, витрати виробництва на 1 га посіву культури тощо), показники результативної складової інтенсивності (коефіцієнт віддачі авансованого капіталу за валовим збором зернових культур, окупність виробничих витрат продукцією зерновиробництва, ефективність додаткових вкладень у спожиті виробничі ресурси і т.п.) та інтегральний показник інтенсивності.

Для характеристики типу розвитку аграрного виробництва можна використовувати комплексний показник інтенсивності, запропонований В.Г. Андрійчуком,

$$I_k = \sqrt[4]{ВП_1^2 : ВП_0^2} \quad (1)$$

де I_k – комплексний показник інтенсивності; $ВП_1$ – обсяг виробництва валової продукції у звітному періоді; $ВП_0$ – обсяг виробництва валової продукції у базовому періоді.

Економічне трактування інтегрального показника інтенсивності наступне: за умови, коли $I_k > 1$, інтенсивність виробництва зростає, за $I_k < 1$ — зменшується, і, відповідно, являється негативним явищем [1]. Оцінювання даних наведених органами державної статистики України свідчить про відставання показників ефективності виробництва зернових культур від середньоєвропейських. За даними Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН Україна посідає друге місце після Російської Федерації за валовим збором пшениці у Європі, однак значно відстає від розвинутих країн за рівнем урожайності цієї культури. Дослідження І.В. Кушніра доводять про можливість отримання врожаю пшениці на рівні європейських значень – 70–80 ц/га [3].

Вивчення розвитку виробництва зернових культур у Полтавській області свідчить, що регіон у 1995-2010 рр. виробляв від 5,9 до 9,8 % від загального валового збору зерна в Україні (табл. 1).

Таблиця 1

Основні показники розвитку виробництва зернових культур в Україні та Полтавській області

Роки	Україна				Полтавська область				Співвідношення урожайності	Співвідношення інтенсивності розвитку	Частка області, %	
	Посівна площа, тис. га	Урожайність, ц/га	Валовий збір, тис. т	Комплексний показник інтенсивності розвитку	Посівна площа, тис. га	Урожайність, ц/га	Валовий збір, тис. т	Комплексний показник інтенсивності розвитку			у площі посіву	у валовому виробництві
1995	14152	24,3	33930	-	794	24,6	2016	-	1,01	-	5,6	5,9
2000	13646	19,4	24459	0,85	801	18,9	1408	0,84	0,97	0,98	5,9	5,8
2001	15586	27,1	39706	1,27	916	27,0	23024	1,28	0,99	1,01	5,9	5,8
2002	15448	27,3	38804	0,99	936	30,9	2762	1,1	1,13	1,10	6,1	7,1
2003	12495	18,2	20234	0,72	761	21,9	1529	0,74	1,20	1,03	6,1	7,6
2004	15433	28,3	41809	1,44	993	30,9	3008	1,40	1,09	0,98	6,4	7,2
2005	15005	26,0	38016	0,95	920	31,3	2851	0,97	1,20	1,02	6,1	7,5
2006	14515	24,1	34258	0,95	905	27,3	2447	0,93	1,13	0,98	6,2	7,1
2007	15115	21,8	29295	0,93	998	29,1	2866	1,08	1,33	1,17	6,6	9,8
2008	15636	34,6	53290	1,36	1049	43,7	4531	1,26	1,26	0,93	6,7	8,5
2009	15837	29,8	46028	0,93	1020	37,9	3830	0,92	1,27	0,99	6,4	8,3
2010	15090	26,9	39271	0,92	936,2	30,8	2854	0,86	1,14	0,93	6,2	7,3

Динаміка показників, що характеризують розвиток зерновиробництва на Полтавщині демонструє наявність негативних тенденцій (рис. 1). Серед них: відносно скорочення посівних площ зернових культур, нестабільність валових зборів, значна варіація урожайності, відставання показника інтенсивності розвитку від середньо українського; велика амплітуда коливань співвідношення урожайності зернових по Полтавському регіону щодо галузі в цілому.

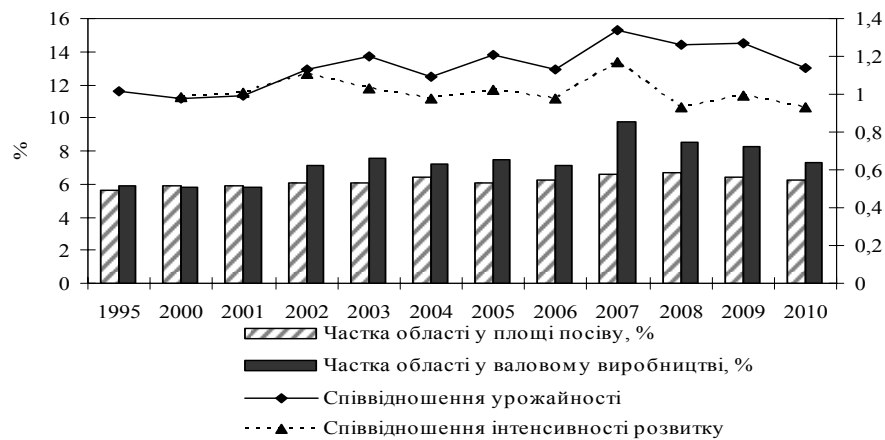

Рис.1. Динаміка основних показників розвитку виробництва зернових культур Полтавської області щодо аналогічних показників по Україні

Ще більші розбіжності у показниках, що характеризують розвиток зерновиробництва проявляються в розрізі окремих сільськогосподарських підприємств Машівського, Новосанжарського, Решетилівського районів (табл. 2).

Таблиця 2

Амплітуда коливань найважливіших показників ефективності виробництва зерна та зернобобових культур в підприємствах Полтавської області за 2010 рік

Показники	Амплітуда коливань		Співвідношення показників
	мінімум	максимум	
Урожайність, ц/га	29,1	77,8	2,67
Виробничі витрати на 1 га, грн	1685,4	4591,5	2,72
Виробнича собівартість 1 ц зерна, грн	41,1	61,38	1,49
Прямі матеріальні витрати, грн :			
на 1 га	948,7	2741,7	2,89
на 1 ц	23,2	35,2	1,52
Витрати на мінеральні добрива, грн..			
на 1 га	6,9	821,8	119,10
на 1 ц	0,2	10,6	53,00
Витрати на насіння та посадковий матеріал, грн.:			
на 1 га	166,0	715,8	4,31
на 1 ц	4,9	9,2	1,88
Оплатомісткість продукції, грн /ц	1,9	6,3	3,32
Окупність виробничих витрат (спожитих ресурсів) валовою продукцією, ц /тис. грн..	16,3	24,3	1,49

Як видно з таблиці по окремих господарствах суттєві коливання по урожайності, по виробничій собівартості 1 ц зерна, по витратній складовій виробництва. Дані розрахунки підтверджують результати досліджень І.В. Кушніра та І.Г. Миколенко про залежність високого рівня урожайності зернових культур від високого рівня витрат на їх виробництво [3, 4]. Очевидно, що низько інтенсивне землеробство в регіоні є наслідком низьких врожаїв. Слід зазначити, що окремі господарства зазначених районів Полтавської області використовують сучасні агротехнології та мають високі результати своєї діяльності: при високому рівні виробничих витрат у розрахунку на 1 га посівної площі собівартість 1 ц зерна – найнижча. Дослідження у сфері вивчення коливань найважливіших показників ефективності виробництва зернових культур по окремих господарствах свідчать про потенційну можливість досягати високої їх врожайності шляхом інтенсифікації виробництва.

На формування інтенсивного типу розвитку аграрних підприємств, масштаби й ефективність виробництва істотний вплив справляють застосування засобів захисту рослин, витрати на районване елітне насіння, на внесення мінеральних та органічних добрив, інноваційні енергоощадливі способи обробітку ґрунту, вчасне сортооновлення та сортозаміна. Аграріям потрібно впроваджувати посадковий матеріал з високим генетичним потенціалом продуктивності, покращеною стійкістю до екстремальних умов зовнішнього середовища та високою якістю зерна. У повній мірі цим вимогам відповідають сорти зернових

культур Миронівської селекції, урожайність яких сягає 100 ц/га. Застосування інтенсивних технологій дозволить прискорити господарствам швидкість обороту виробничих ресурсів і тим самим збільшити обсяги самофінансування.

Суттєвим фактором впливу на інтенсифікацію зерновиробництва полтавськими аграріями являється наявність додаткових джерел фінансування. Ефективними регіональним інструментом у підвищенні ефективності вирощування зерна та зернобобових культур має стати формування спеціальних банківських установ та інститутів регіональної підтримки системи кредитування сільськогосподарській підприємств.

Висновки. В результаті дослідження можна стверджувати, що на сучасному етапі розвитку зерновиробництва у Полтавській області існує багато проблем і регіон втрачає лідируючі позиції щодо цієї галузі. Доведено, що господарства області мають значний потенціал розвитку. Для того, щоб сектор зерновиробництва зайняв в економіці країни належне місце, потрібно забезпечити економічне зростання агропідприємств на основі інтенсифікації виробництва. Перспектива подальших досліджень полягає у пошуку шляхів прискорення швидкості обороту виробничих ресурсів при виробництві зерна.

Література

1. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств : [підручник] / В. Г. Андрійчук. – [2-е вид., доп. і перероблене]. – К. : КНЕУ, 2002. – 615 с.
2. Левченко О. П. Теоретичні аспекти економічної ефективності виробництва зерна / О. П. Левченко // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2006. – № 2. – С. 144–149.
3. Кушнір І. В. Обґрунтування інтенсифікації виробництва пшениці / І. В. Кушнір // Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. – Кам'янець-Подільський : ПДАТУ, 2008. – Вип. 16. – Т. 3. – С. 99–102.
4. Миколенко І. Г. Умови функціонування зернопродуктового підкомплексу в ринкових умовах / І. Г. Миколенко // Економіка і підприємництво: організаційно-методологічні аспекти обліку, фінансів, аудиту та аналізу : збірник наукових праць за результатами наукової конференції молодих вчених. – Полтава : ПДАА, 2008. – Вип. 6. – Т. 2. – С. 48–51.
5. Статистичний щорічник України за 2009 рік України / [за ред. О. Г. Осауленка] / Державний комітет статистики. – К. : Консультант, 2010. – 567 с.
6. Рослинництво України : статистичний збірник / [за ред. Ю. М. Остапчука] / Державний комітет статистики України. – К. : Консультант, 2011. – 99 с.

Надійшла 17.08.2011

УДК 658:330.341

М. Є. АДАМІВ

Національний університет «Львівська політехніка»

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ І ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМ АНТИСИПАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВ

Обґрунтовано важливість врахування факторів внутрішнього та зовнішнього середовища у процесі формування та використання систем антисипативного управління на підприємствах. На основі вивчення літературних джерел розмежовано внутрішні та зовнішні фактори впливу на системи антисипативного управління підприємств. Розкрито сутність та відображено прикладні особливості впливу ключових факторів на системи антисипативного управління підприємств.

It is grounded the importance of considering of factors of internal and external environments during the forming and using the systems of anticipatory management at the enterprises. Internal and external factors influencing on the systems of anticipatory management of the enterprises are distinguished on the base of study of literature sources. The essence of key factors is opened and practical features of its influence on the systems of anticipatory management of the enterprises are viewed.

Ключові слова: фактори, вплив, внутрішнє і зовнішнє середовище, системи антисипативного управління.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Система антисипативного управління покликана забезпечувати максимальний рівень підготовки організації до будь-яких неочікуваних подій внутрішнього та зовнішнього середовища. Значущість формування та використання такої системи на підприємстві інтенсифікується в умовах гіпердинамічності та крайньої непередбачуваності середовища функціонування, адже здійснення лише прогнозування як процесу в межах конкретного виду управління за таких обставин є недостатнім. Означена ситуація вимагає від підприємства впровадження системи антисипативного управління, що базується на реалізації повного управлінського процесу з метою формування превентивних рішень, спрямованих на ефективне випередження змін умов функціонування.

Система антисипативного управління характеризується не лише внутрішнім середовищем, що визначає специфічні особливості її структурних елементів, але й за принципом безумовної відкритості активно взаємодіє із зовнішнім середовищем, фактори якого також здійснюють вплив на формування і